

LUND UNIVERSITY

Review of Adrian Velicu, Civic Catechisms and Reason in the French Revolution

Höög, Victoria

Published in:

Sjuttonhundratalet: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies

2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Höög, V. (2013). Review of Adrian Velicu, Civic Catechisms and Reason in the French Revolution. *Sjuttonhundratalet: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies*.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Adrian Velicu, *Civic Catechisms and Reason in the French Revolution* (Farnham, Great Briain: Ashgate, 2010). 171 s.

Katekeser är en genre som vanligtvis förknippas med lutheransk religionsundervisning, och inte revolutioner. Dess form, att ställa en antal givna frågor och ge ett definitivt svar för varje fråga synes lämna föga utrymme för självständigt och kritiskt tänkande. Frågan som teknik är en retorik; syftet är att styra läsarens tänkande i avsedd riktning. Inpräntande av normer, inte radikala reflektioner är katekesens specialitet. Att katekesen form användes såväl av Les philosophes som av Robespierre kan förvåna i det förra fallet, men mindre i det senare, Robespierre ville ju skapa absolut lojala troende revolutionsanhängare.

I en fascinerande monografi byggd på tidigare outnyttjat empiriskt franskt 1700-tals material visar Adrian Velicu, idehistoriker vid Karlstad universitet, att katekeser hade en betydligt vidare användning. Under upplysningen och särskilt under franska revolutionen användes katekesen som medel av revolutionärerna för att skapa en ny medborgare med nya värderingar. Revolutionärerna såg sin tid som början på en ny historisk epok. Denna insikt att vara delaktig i en ny politisk kultur behövde spridas och förankras hos folket. Tidigt insåg revolutionärerna behovet av utbildning, de var de första politikerna, men långt ifrån de sista i historien som medvetet försökte att omforma folkets föreställningsvärld. Katekesens form hade påtagliga fördelar; den var etablerad och välkänd som folklig religiös genre, den hade en enkel disposition som presenterade innehållet lättfattligt, och inte minst minskade den drastiskt utrymmet för tolkningar och diskussion. I *Encyklopedin* däremot hade strävan varit det motsatta; bilder, illustrationer och utförliga beskrivningar av konstruktioner och händelseförlopp var en medveten strategi för att stimulera självständigt fritt tänkande.

Med början i franska revolutionen blev katekesen en del av den moderna politiska kulturen som fortlevt i olika hybridformer. Maos lilla röda med sina 427 citat som trycktes i cirka 800 miljoner exemplar från 1964 föddes ur samma behov att omforma folkets medvetande i en bestämd doktrinär riktning. Liksom den franska revolutionen behövde den kinesiska revolutionen tro och lojalitet, inte kritiskt tänkande. Just rationell och förnuftig reflektion hamnar i spänning till katekesens form, vilket också är Velicus andra tema. Hur kunde katekesformen legitimeras av revolutionärer som hyllade förnuftet? Svaret är att revolutionen behövde stöd och obrottslig lojalitet, ja religiös hängivelse som katekesen var det beprövade litterära mediet för. Den intellektuella anomalin, att använda katekesisk drill när det politiska målet var individens förnuftiga befrielse försvarades med behovet en total "régénération" av folkets värderingar. Religionen och kyrkan tillhandahöll en beprövad modell för att förankra den revolutionära ideologin hos medborgarna. Åberopande av förnuftet blir i ljuset av Velicus gedigna material en påtagligt tom retorik under första hälften av 1790-talet. Det gamla monarkistiska ståndssamhället och den katolska kyrkan ifrågasattes med religionens beprövade form. Dock Velicu visar att katekesen som religiös genre varken var homogen eller ortodox under 1600-talet. I Claude Fleury's *Catéchisme historique* (1679) uppmanades läsaren att ifrågasätta texten och inte lära sig texten utantill, det senare för att undvika osjälvständigt tillägnande. (s. 32). Betoningen på rationellt tänkande förstärktes under 1700-talet fram till revolutionen. Shaftesburys sokratiskt inspirerade dialogform åberopades som ett verksamt medel för frigöra människans medfödda förnuftiga och moraliska kapacitet, det senare en nyhet i jämförelse med Lockes människosyn, där moralen gavs av Gud till den troende människan. På den vägen fortsatte det. Voltaire skrev

en kritisk katekes *Catéchisme de l'honnête –homme* (1765) samma år som d'Holbach publicerade *Eléments de la morale universelle ou catéchisms de la nature*.

Till den förrevolutionära kontexten hörde Rousseaus arbeten. I dem artikulerades den välkända betoningen på "raison primitive" d.v.s. ett förnuft som behöver utvecklas och skolas, till skillnad från "raison humaine" som upplyste sig själv. Kanske är det med Rousseau som laddningen förskjuts från *Les Philosophes* kritiska förnuft till revolutionens krav på lojalt stöd och hängiven känsla. Avsnittet om Rousseau hade med fördel kunnat utökas, men kanske har Velicu tvekat, mån om att behålla ett klart fokus.

Redan året före stormingen av Bastiljen 1788 publicerades katekeser som syftade till att upplysa folket om det politiska händelseförloppet, men också uppmanade till handling. Revolutionärerna fortsatte att publicera instruktiva katekeser, men formen och innehållet kom allt mer att anknyta till den traditionella kristna katekesen. Religiösa termer som bön, tro och budord sattes in i den revolutionära kontexten och skapandet av en ny människa: "l'homme nouveau." Dopet beskrevs som regeneration av det franska folket som innebar att det förslavade folket skulle bli fritt (s. 99).

Efter Thermidor och Robespierres död 1794 sinar genren samtidigt som det politiska tonläget i pamfletter och tryckt material förändras. Encyklopedins mer komplexa tilltal återkommer. Förnuftet presenteras åter som en individuell kapacitet som syftar till individens fria tänkande. Francis Bacon, John Locke och Condorcet kommer tillbaka som auktoritativa referenser (s.139ff). I avslutningen återkommer Velicu till sitt syfte, att komplettera Francois Furets tolkning av den franska revolutionen som en retorisk kamp som fördes med olika retoriska figurer. Just som genre var katekesernas lätta form lämpliga för manifesterade deklamationer om rättigheter och skapandet av en ny människa och medborgare. Katekeserna ger också ett nytt perspektiv på den klassiska diskussionen om upplysningen som förnuft och känsla. Ett av de många citaten i texten visar att katekeserna under hela perioden, från encyklopedisterna till Thermidor, betonade såväl förnuftets som hjärtats skolning. I "raison" var känslan en omistlig del. Velicus värdefulla monografi bidrar till att bryta ner en dikotomisk tolkning av upplysningen och Franska revolutionen.

Victoria Höög